

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال هشتم، شماره ۲۹، بهار ۱۴۰۱ (ص ۶۶ - ۸۱)
دریافت: بهمن ماه ۱۴۰۰ پذیرش: فروردین ماه ۱۴۰۱

بررسی مقایسه ای مسئولیت مدنی، میزان توجه و اقدامات حاکمیتی دولت های ایران و نیوزلند در کنترل پاندمی کووید-۱۹

A Comparative Study of Civil Liability, Attention and Governance Measures of the Governments of Iran and New Zealand in Controlling the Covid-19 Pandemic

علیرضا رشیدی پور/ دانشجوی کارشناس ارشد معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه ولیعصر (عج) رفسنجان، کرمان، ایران.
غالب قدیری/ استادیار گروه معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه ولیعصر (عج) رفسنجان، کرمان، ایران.

Alireza Rashidipour/ Master Student of Islamic Education and Law, Valiasr University, Rafsanjan, Kerman, Iran.

Ghaleb Ghadiri/ Assistant Professor of Islamic Education and Law, Valiasr University, Rafsanjan, Kerman, Iran.

Ghalebghadiri@yahoo.com

Abstract

The arrival of Covid-19 in the world was officially revealed on February 19, 2020, at the same time due to the spread of this pandemic, the infection of millions, the need for Practical research and answering various questions to control this disease, Researchers in different countries have also started their work. So the purpose of this research, is a comparative study of the level of attention, performance of the government actions of the governments of Iran and New Zealand and the civil responsibilities of these governments against Covid-19. This qualitative study is a library research and the method of reasoning, comparison and logical analysis has been used and the views of jurists legal doctors and legal materials were examined. The result of this study shows that according to the principles of civil liability, jurisprudential rules and the two domains of contractual and non-contractual responsibility governments can be held responsible. The New

چکیده

ورود کووید-۱۹ به صورت رسمی در ۱۹ فوریه ۲۰۲۰ آشکار شد و همزمان با همه گیری آن و مبتلا شدن میلیون ها نفر به این ویروس و ضرورت انجام پژوهش های کاربردی و پاسخ به سوالات متعدد جهت کنترل این بیماری پژوهشگران کشورهای مختلف نیز کار خود را شروع کردند. بنابراین هدف این پژوهش بررسی تطبیقی میزان توجه و نحوه عملکرد و اقدامات حاکمیتی دولت ایران و نیوزلند و مسئولیت های مدنی این دولت ها در مقابله با کووید-۱۹ است. این مطالعه کیفی به صورت کتابخانه ای است و از روش استدلال، مقایسه و تحلیل منطقی استفاده شده است و دیدگاه های فقها و دکترین حقوقی و مواد قانونی مورد بررسی قرار گرفت. ماحصل این پژوهش نشان می دهد که طبق مبانی مسئولیت مدنی و قواعد فقهی و دو قلمروی مسئولیت قراردادی و غیر قراردادی می توان دولت ها را مسئول دانست و در باب مدیریت و پیشگیری در مقابله با پاندمی کووید-۱۹ دولت نیوزلند با اتکاء به عنصر اعتماد ملی، سریع تر و با احساس مسئولیت بیشتر عمل کرده است و در باب جبران خسارت نیز دو دولت ایران و نیوزلند با توجه به آنکه بالاترین نهاد اجرایی کشور

Zealand government has also acted faster more programmatically and with greater sense of responsibility in managing, preventing, and governing action against the Covid-19 pandemic. Regarding compensation, Iran and New Zealand, considering that they are the highest executive body of the country and have the necessary facilities and funds, took the necessary measures to prevent and control this virus.

Keyword: Covid-19, Government civil liability, Offense theory, Iran, New Zealand.

می‌باشند و از امکانات و سرمایه‌های لازم برخوردارند اقدامات لازم را در جهت پیشگیری و کنترل این ویروس انجام دادند.

کلیدواژه ها: کووید-۱۹، مسئولیت مدنی دولت، نظریه تقصیر، ایران، نیوزیلند.

مقدمه

پاندمی کووید-۱۹ در دسامبر (اسفند) سال ۲۰۱۹ از شهر ووهان چین متولد شد و با توجه به سرعت بالای تکثیر این ویروس خیلی زود سراسر جهان درگیر این چالش شد. در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰ زنگ خطر برای اعلام یک وضعیت اضطراری به وسیله سازمان بهداشت جهانی به صدا آمد (پولادی و همکاران، ۱۳۹۹). کووید-۱۹ یا همان بیماری تنفسی حاد یک ویروس واگیردار و کشنده می‌باشد که نخست سیستم دفاعی بدن را ضعیف و در مواردی منجر به فوت بیمار می‌شود به همین دلیل تمامی کشورهای جهان محدودیت‌ها و تدابیری جهت جلوگیری از انتشار این ویروس مسری و کشنده اتخاذ نمودند (مظفری و میرزایی مقدم، ۱۳۹۹).

در علم حقوق مسئولیت مدنی یکی از حوزه‌های مهم تلقی می‌شود که شامل سه محور اساسی است:

۱. مسئولیت مدنی اشخاص ۲. مسئولیت مدنی دولت‌ها در حوزه داخلی ۳. مسئولیت مدنی دولت‌ها در حوزه بین المللی. مبحث مورد نظر ما مسئولیت مدنی دولت‌ها می‌باشد که عبارت است از اصل پاسخگویی و لزوم جبران خسارت توسط نهاد دولت و مقامات آن در مقابل اشخاص حقیقی و حقوقی.

از مسئولیت مدنی دولت دو مفهوم کلی استنتاج میشود:

۱- مسئولیت مدنی دولت ناشی از اراده یا عمل حاکمیتی یا تصدی‌گری دولت است.
۲- مسئولیت مدنی دولت ناشی از اراده یا عمل یا ترک فعل کارکنان دولت به سبب اقداماتی است که از سوی این کارکنان به اشخاص وارد می‌شود که بحث مورد نظر همان مفهوم اول است.

در این پژوهش در مورد مسئولیت مدنی دولت در قبال مرگ و میرهای ناشی از این پاندمی بحث و تبادل نظر می‌شود که به وسیله مستندات قانونی داخلی و بین المللی این مسئولیت اثبات می‌شود و در شرایط کنونی جوامع تنها راه حل قابل پذیرش برای مدیریت پیشگیرانه از بیماری‌های واگیردار و پرداخت خسارت به بازماندگان فوت شدگان از این بیماری‌هاست.

در دو فرض، انتساب این جبران ضرر به دولت‌ها امکان پذیر است:

فرض نخست: انسان در ایجاد آن نقش اساسی داشته است بدین صورت که این ویروس در شرایط و محیط آزمایشگاهی تولید و منتشر شده است که آن آزمایشگاه یا به دولت متعلق بوده است و یا دولت نسبت به نظارت و کنترل آن تکلیف قانونی داشته است.

فرض دوم: انسان در ایجاد و انتشار آن هیچ نقشی نداشته است اما به دلیل اهمال کاری و قصور دولت در نحوه عملکرد و مدیریت آن انتساب ضرر به دولت ممکن است چراکه دولت با برخورداری از امکانات و سرمایه‌های لازم به عنوان بالاترین رکن اجرایی مسئول رفاه و امنیت اجتماعی یک جامعه می‌باشد (السان، ۱۳۹۹).

اساتید بزرگ حقوق ایران از جمله دکتر ناصر کاتوزیان قلمرویی مسئولیت مدنی را به دو بخش مسئولیت قراردادی و مسئولیت غیرقراردادی تقسیم می‌نمایند که بخش اول ناشی از عدم اجرای تعهدات قراردادی و بخش دوم ناشی از عدم رعایت قوانین و مقررات است که در مسئولیت قراردادی اثبات تخلف خواننده دعوی کفایت می‌کند و در مسئولیت غیر قراردادی باید تخلف و تقصیر خواننده دعوی اثبات شود.

در شرایط امروزی علاوه بر اینکه این ویروس زندگی اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی جوامع را به چالش کشیده است نحوه ی عملکرد و میزان توجه دولت‌ها در مقابله با پاندمی کووید-۱۹ قابل تامل است چرا که مدیریت کارآمد و هوشمندانه و سازنده در برخی از کشورهای جهان ورود خسارت را به کمترین حالت ممکن رساند (شفیعی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹).

پرسش اولیه که همیشه در مباحث مربوط به موضوع بیان می‌گردد این است که چرا باید دولت را مسئول بدانیم؟ و با پذیرش این مسئولیت دولت با چه ابزارها و روش‌هایی باید جبران خسارت نماید؟

بنابراین در این پژوهش ابتدا نحوه عملکرد و میزان توجه و اقدامات حاکمیتی دولت‌های ایران و نیوزیلند به این چالش جهانی را مورد بررسی قرار داده‌ایم و سپس به مسئولیت مدنی دولت و روش‌های جبران خسارت ناشی از این مسئولیت پرداختیم.

روش

در این پژوهش برای پاسخ به سوال مزبور از روش تحقیق مقایسه ای به صورت گردآوری اطلاعات استفاده شده است. در این مطالعه مقالات چاپ شده به زبان فارسی و انگلیسی در حوزه پاندمی کووید-۱۹ را مورد بررسی قرار داده‌ایم که اطلاعات مزبور از طریق سایت‌های Sid و Google scholar و وب سایت مرکز کنترل و پیشگیری از بیماری (CDC) بدست آمده است.

یافته‌ها

در بحث اقدامات دولت‌ها در مقابله با اپیدمی کووید-۱۹ باید گفت که دولت با توجه به اوضاع و احوال کشور خود یک سری اقداماتی را اعمال نمودند که با توجه به مقتضیات زمان و مکان متفاوت و در عرض یکدیگر می‌باشد.

نحوه عملکرد و اقدامات دولت‌ها در شناسایی بیماران و افراد مشکوک به کووید-۱۹ و کنترل پاندمی کووید-

۱۹

ایران

در ایران اولین موارد آلوده به کووید-۱۹ در قم گزارش شد که در مورد منشأ انتشار و تکثیر آن احتمالاتی مطرح شد که عده ای معتقد بودند این ویروس شاید توسط تاجری در ایران شایع شد که برای یک سفر تجاری به چین سفر کرده بود و عده ای نیز این ویروس را یک بازی سیاسی و توطئه دشمن پنداشتند از جمله سرلشکر سلامی، فرمانده سپاه پاسداران که خاطرنشان شد: «ایران در حال حاضر مشغول جنگ بیولوژیکی است و به طور حتم برنده جنگ خواهد شد»^۱.

در ایران اقدامات دولت برای مقابله با کووید-۱۹ علی‌رغم وجود شورای عالی امنیت ملی و سازمان مدیریت بحران کشور در ستادی به نام ستاد ملی مقابله با کرونا تصمیم‌گیری می‌شود که اولین جلسه آن در تاریخ ۶ اسفند ۱۳۹۸ تشکیل شد. (مظفری و میرزایی مقدم، ۱۳۹۹).

¹ Frantzman, Seth, (2020), "Iran's Regime Pushes Antisemitic Conspiracies about Coronavirus", 24 March 2020, Available at: <https://www.cufi.org/irans-regime-pushes-antisemitic-conspiraciesabout-coronavirus>.

شکل ۱. عملکرد دولت ایران برای کنترل کووید-۱۹

با شناسایی اولین مورد ابتلا به کووید-۱۹ و هنگامی که شیوع این ویروس در روند صعودی دولت ایران به وسیله مصوبات شانزدهمین جلسه ستاد ملی مقابله با کرونا در تاریخ ۱۳۹۹/۱/۳۱، برگزاری مراسمات عمومی و نماز جمعه را ممنوع نمود و دانشگاهها و مدارس و زیارتگاهها نیز تعطیل شدند و همه فعالیتها معلق شد.

با وجود این ممنوعیتها و تعطیلیها انتشار کووید-۱۹ در ایران افزایش یافت و تعداد مبتلایان به این بیماری بسیار زیاد شد. دولت ابتدا پیشنهاد قرنطینه سراسری کشور را قبول نکرد و به همین دلیل، تا قبل از ایام نوروز ترافیک سنگینی بین شهرها مشاهده می‌شد که پس از افزایش موارد مبتلا به کووید-۱۹، ممنوعیت سفر تردد بین شهرهای نارنجی و قرمز اعلام گردید.^۲ همچنین در ۲۳ اسفند ماه ۱۳۹۸ طرحی برای پاکسازی و گند زدایی محلات و اماکن پرجمعیت توسط سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ارائه و اعلام شد.

از جمله اقدامات هوشمندانه کشور ایران در راستای مقابله با کووید-۱۹ می‌توان از افزایش آزمایشگاهها برای تشخیص سریع کووید-۱۹ نام برد که تاثیر بسزایی در شناسایی و جداسازی افراد سالم از بیمار داشت. تجهیز بیمارستانها اعم از دولتی و غیر دولتی و همچنین در اختیار داشتن کادر مجرب درمانی برای مقابله با بیماریهای عفونی از دیگر اقدامات و امتیازات مثبت کشور ایران بود.

وزارت بهداشت ایران برای ردیابی افراد مشکوک به کرونا و همچنین افراد کرونایی اقداماتی را در دستور کار خود قرار داد از جمله: «خوداظهاری شهروندان در سامانه خودارزیابی الکتریکی کرونا (سامانه همبستگی ملی-سلامت همگانی) که هدف اصلی از ایجاد این سامانه جلوگیری از ازدحام جمعیت وانتشار بیشتر بیماری بود» و جهت چک کردن سلامت افراد از اپلیکشنهای تلفن همراه و تماسهای تلفنی استفاده شد.

² New York Times, (2020), "Iran Reports Its First 2 Cases of the New Coronavirus", 19 February 2020, Available at: Archived from the original.

اما در این چالش جهانی بزرگ‌ترین مشکل ایران یک عامل خارجی به اسم تحریم ظالمانه آمریکا بود چرا که ایران را از دسترسی به کالاهای بهداشتی و کیت‌های تشخیصی محروم نمود و سرعت عمل را از ایران سلب نمود و تهیه این اقلام موجب فوت وقت زیادی گردید.

از تعداد زیاد مسافرت‌های داخل کشور می‌توان به عنوان امتیازی منفی برای کشور ایران تلقی نمود که منجر به افزایش شدید افراد مبتلا و موارد فوتی گردید (پولادی و همکاران، ۱۳۹۹).

مشکلات کشور ایران در زمان اپیدمی کووید-۱۹ تنها ناشی از جمعیت زیاد، عدم امکانات به واسطه تحریم و کمبود کادر درمانی آموزش ندیده نبود بلکه مدیریت و عملکرد ضعیف و بی‌توجهی دولت نیز نقش اساسی داشت چرا که نظارت هوشمندانه و دقیقی از خود نشان نداد و به دلیل عدم کسب اعتماد ملی نتوانست ملت را با دولت همراه نماید. (شفیعی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹).

در حوزه مجازات افراد خاطی در ایام پاندمی کووید-۱۹ دولت همواره مردم را به استفاده از ماسک و رعایت فاصله اجتماعی ملزم نمود اما هیچ مجازاتی را برای نقض این موارد در نظر نگرفت و تنها در حوزه کارکنان اداری (موصوبات سی و سومین جلسه) و تردد خودروها (موصوبات چهل و هفتمین جلسه) ضمانت اجرایی را اتخاذ نمود.

در ۱۵ شهریور ۱۳۹۹ جناب آقای دکتر جمشید انصاری، معاون رییس جمهور و رییس سازمان امور اداری و استخدامی کشور با توجه به مصوبات سی و سومین جلسه ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا، بخشنامه اعمال مجازات به دلیل عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی را به دستگاه‌های دولتی ابلاغ کرد. بر اساس این بخشنامه، در حوزه اداری، عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی و ضوابط ابلاغی ستاد مدیریت کرونا از سوی کارکنان و مدیران دستگاه‌های اجرایی تخلف محسوب می‌شود.

بر اساس این بخشنامه، اعمال مجازات به دلیل عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی، در دو بخش اداری و حوزه عمومی و مردم انجام می‌شود که جزئیات آن در ادامه می‌آید:

در حوزه اداری عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی و ضوابط ابلاغی ستاد مدیریت کرونا از سوی کارکنان و مدیران دستگاه‌های اجرایی، تخلف محسوب می‌شود. در عین حال اعمال مجازات بندهای الف، ب، ج و د ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری به معاونین بالاترین مقام دستگاه اجرایی و مدیران کل بدون ارجاع به هیات‌های رسیدگی به تخلفات اداری به شرح ذیل است:

-مرتب اول: اخطار کتبی بدون درج در پرونده

-مرتب دوم: توبیخ کتبی با درج در پرونده

-مرتب سوم: کسر یک سوم حقوق و فوق العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت یک ماه

-مرتب چهارم: کسر یک سوم حقوق و فوق العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت سه ماه

-مرتب پنجم: انفصال موقت حداکثر تا سه ماه

در عین حال طبق تبصره اول در این بخش، مجازات‌های موضوع این بند قطعی و غیرقابل تجدیدنظر بوده و بر اساس تبصره دوم نیز ترتیبات اجرایی این بند توسط سازمان اداری و استخدامی کشور ابلاغ می‌شود.

بر اساس این بخشنامه در حوزه عمومی (مردم) نیز اولا استفاده از ماسک و رعایت فاصله اجتماعی برای کلیه آحاد جامعه در وسایل حمل و نقل عمومی، مراکز تجمع سرپسته، محیط‌های صنفی و اداری الزامی است و دوماً ارائه خدمات و تسهیلات اداری، انتظامی، قضایی، رفاهی، بانکی و خدماتی از سوی دستگاه‌های دولتی و غیردولتی به افراد و مراجعه‌کنندگانی که از ماسک استفاده نکرده یا فاصله اجتماعی را رعایت نمی‌کنند، ممنوع بوده و متخلفین در زمینه ارائه خدمات بر حسب مورد، طبق بندهای الف، ب و ج این مصوبه مجازات خواهند شد.

بر همین اساس موارد زیر برای اجرا ابلاغ شده است:

-عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی و ضوابط ابلاغی ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا از جمله عدم استفاده از ماسک و عدم رعایت فاصله اجتماعی در محیط‌های اداری، ارائه خدمات و تسهیلات اداری، انتظامی، قضایی، رفاهی، بانکی و خدماتی، از سوی کارکنان دستگاه‌های اجرایی به افراد و مراجعه‌کنندگانی که از ماسک استفاده نکرده یا فاصله اجتماعی یا سایر ضوابط ابلاغی را رعایت نمی‌کنند، تخلف اداری محسوب شده و با خاطیان براساس ماده ۱۲ قانون رسیدگی به تخلفات اداری بدون ارجاع پرونده به هیات رسیدگی به تخلفات اداری و مستقیماً از سوی مدیران به ترتیب زیر برخورد خواهد شد:

-مرتب اول: اخطار کتبی بدون درج در پرونده استخدامی (موضوع بند الف ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

-مرتبه دوم: توبیخ کتبی با درج در پرونده استخدامی (موضوع بند "ب" ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

-مرتبه سوم: کسر یک سوم حقوق و فوق العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت یک ماه (موضوع بند "ج" ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

-مرتبه چهارم: کسر یک سوم حقوق و فوق العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر به مدت سه ماه (موضوع بند "ج" ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

-مرتبه پنجم: انفصال موقت حداکثر تا سه ماه (موضوع بند "د" ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری).

همچنین طبق این بخشنامه، ارتکاب هم زمان بیش از یک مورد از مصوبات ابلاغی ستاد ملی مدیریت بیماری کرونا، نظیر عدم استفاده از ماسک یا عدم رعایت فاصله گذاری اجتماعی از سوی کارکنان و ارائه خدمات و تسهیلات به افراد موضوع حوزه عمومی، در هر مرتبه از مجازات‌های فوق موجب اعمال مجازات یک مرتبه بالاتر خواهد بود.

در بخش دیگری از بخشنامه اعمال مجازات به دلیل عدم رعایت شیوه نامه‌های بهداشتی، اعلام شده که کلیه مقامات مذکور در ماده ۱۲ قانون رسیدگی به تخلفات اداری موظفند برای تسریع و افزایش اثربخشی اعمال مجازات‌ها نسبت به تفویض اختیار موضوع این ماده به معاونان و مدیران استانی اقدام کنند تا شرایط قانونی اعمال مستقیم مجازات‌های فوق فراهم شود. همچنین نمایندگان موضوع ماده ۳۴ آیین نامه اجرایی قانون رسیدگی به تخلفات اداری (مسئولان هماهنگی هیات‌های دستگاه‌ها) موظفند گزارش اعمال مجازات‌های موضوع این بخشنامه را به صورت ماهانه به دبیرخانه هیات عالی نظارت، مستقر در سازمان اداری و استخدامی کشور ارائه کنند.^۳

همچنین بنابر مصوباتی که تاکنون وجود داشته دولت برای افرادی که محدودیت تردد در ایام کرونا را نقض می‌کنند و از ساعت ۲۲ تا ۳ بامداد در خیابان‌های شهر رفت و آمد دارند ۵۰۰ هزار تومان جریمه تعیین کرده است و افرادی که در این ایام به شهرهای نارنجی و قرمز تردد داشته باشند نیز ۵۰۰ هزار تومان جریمه خواهند شد به استثنای خودروهایی که از فرمانداری محل مجوز تردد اخذ نمایند و ضرورت امر ایشان توسط فرمانداری محرز شود.^۴

۲-۱- نیوزیلند

در ۲۸ فوریه ۲۰۲۰ حدوداً یکماه پس از اروپا و آمریکا شمالی، وزارت بهداشت نیوزیلند از کشف نخستین نمونه ابتلا به ویروس کرونا در این کشور خبر داد. فرد مبتلا یک شهروند دوتابعیتی ایرانی-نیوزلندی معرفی شده است که به ایران سفر داشته و موجب انتقال کووید-۱۹ شد.

^۳ جزئیات مجازات‌های قانونی برای متخلفان کرونایی (۱۴۰۰/۹/۱۵) <https://www.isna.ir/news/99061611509>

^۴ محدودیت تردد بین شهری و جریمه نقض ممنوعیت تردد (۱۴۰۰/۹/۱۵) <https://www.isna.ir/news/1400031712180>

شکل ۲. عملکرد دولت نیوزیلند برای کنترل کووید-۱۹

از جمله اقدامات مثبت دولت نیوزیلند همزمان با کشف اولین مورد ابتلا بستن سریع و کنترل مرزهای خود جهت جلوگیری از ورود و تکثیر کووید-۱۹ بود که نخست وزیر نیوزیلند خانم جاسیندا آردن در ۱۹ مارس ۲۰۲۰ مرزهای کشور را به روی غیر شهروندان و افراد غیر مقیم بست و تنها به افراد مقیم کشور خود اجازه ورود را داد.

ایجاد این قرنطینه عمومی (lockdown) این قدرت عمل را به دولت نیوزیلند اعطا نمود که بتواند محدودیت‌های موردنظر خود را به صورت دقیق و هوشمند اعمال نماید. به دنبال اعلام سطح چهارم قرنطینه عمومی کلیه اماکن عمومی و مدارس و مراکز نگهداری کودکان تعطیل می‌شوند و تمامی فعالیت‌ها از جمله واکسیناسیون برای ۴۸ ساعت معلق می‌شود. همانطور که گفته شد هوشمندانه ترین اقدام دولت نیوزیلند بستن و کنترل شدید مرزهایش بود به نحوی که برای ورود و خروج همه اشخاص ولو افراد غیر مشکوک به کووید-۱۹ چهارده روز قرنطینه اعمال شد.

دولت نیوزیلند برای کنترل و جلوگیری از تکثیر کووید-۱۹ پایگاهی با عنوان مرکز هماهنگی ملی (NHCC) تاسیس نمود که وظیفه آن مدیریت و کنترل کووید-۱۹ و همچنین اتخاذ تدابیر پیشگیرانه بود.

دولت نیوزیلند برای ردیابی تماس بین اشخاص بسیار هوشمندانه اقدام کرد با این توضیح که دولت نیوزیلند تنها از این شیوه برای شناسایی افرادی که با بیمار مبتلا به کووید-۱۹ کرونا در ارتباط بوده‌اند، اکتفا نکرد بلکه ضمن حفظ حریم خصوصی افراد، ابزارهای دیجیتالی نوینی را نیز توسعه دادند.

دولت نیوزیلند برای افرادی که قرنطینه را نقض نمودند مجازات‌هایی از جمله اخراج از کشور در نظر گرفت (پولادی و همکاران، ۱۳۹۹).

همچنین دولت نیوزیلند در ۱۳ مه قانون بحث برانگیز COVID-19 Public Health Response Act 2020 را تصویب کرد که به نیروی انتظامی اجازه می‌دهد بدون حکم برای اعمال محدودیت‌های تعطیلی کامل به خانه‌ها و سایر اماکن وارد شوند.

۲- مسئولیت مدنی دولت‌ها در پاندمی کووید-۱۹ و روش های جبران خسارت ناشی از آن

۲-۱- ایران

طبق اصل ۲۹ قانون اساسی تامین خدمات بهداشتی درمانی و مراقبت‌های پزشکی حقی بر ذمه دولت است که می‌توان گسترش و شیوع کرونا را نتیجه عملکرد ضعیف و بی مسئولیتی دولت در زمینه بهداشت عمومی دانست مضاف بر اینکه یکی از اهداف مسئولیت مدنی بازگرداندن زیان دیده به جایگاه و وضعیت اقتصادی قبل از زیان است که دولت به دلیل در اختیار داشتن امکانات و سرمایه لازم باید این آفات قهری را مدیریت و کنترل کنند و در صورت عدم این امر باید پاسخگو باشد همچنین با استفاده از قیاس مساوات از حقوق کیفری می‌توان وحدت ملاک گرفت طبق ماده ۴۸۷ قانون مجازات اسلامی اگر شخصی به قتل برسد اما قاتل به هر دلیلی مشخص نباشد دیه از بیت المال پرداخت می‌گردد (مهرا، ۱۳۹۹).

مفهوم مسئولیت مدنی

در قوانین ایران مسئولیت مدنی تعریف مشخصی ندارد اما در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ آمده است: "هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجاری یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری نشود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می باشد". که کلمه هر کس عام است و شامل اشخاص حقیقی و حقوقی می‌شود. اما مطابق نظر اکثر دکتربین حقوقی مسئولیت مدنی به معنای مسئولیت پرداخت خسارت است.

مسئولیت مدنی در ایران ترکیبی از حقوق اسلام و حقوق اروپا می‌باشد که مسئولیت مدنی به بحث مجازات مجرم وارد نمی‌شود و این موضوع مربوط به حقوق کیفری است و تحت مسئولیت‌های قراردادی و خارج از قراردادی به جبران ضرر و زیان توجه دارد (بهرامی احمدی، ۱۳۹۴).

مسئولیت مدنی دولت

مسئولیت دولت عبارت است از مسئولیت ناشی از اعمال دولت اعم از اینکه مسئولیت مبتنی بر تقصیر بوده است یا خیر، خواه ناشی از اعمال اداری کارکنان بوده باشد خواه ناشی از نقص سیستم اداری باشد. مسئولیت مدنی دولت مطلق نمی‌باشد و اصولاً مسئولیت مبتنی بر تقصیر است و تحقق این مسئولیت در مورد خساراتی است که ناشی از اعمال تصدی‌گری می‌باشد که باید اثبات شود همچنین در مورد اعمال حاکمیتی دولت باید ذکر نمود که مقنن عدم مسئولیت دولت در مورد این اعمال را پذیرفته چراکه در این اعمال منافع عمومی با منافع شخصی منافات دارد که در اکثر موارد منافع شخصی افراد نادیده گرفته می‌شود.

هدف مسئولیت مدنی

هدف مسئولیت مدنی جبران خسارت زیان دیده و جلب رضایت وی، اعاده وضع پیشین وی و مجازات زیان زننده و بازداشتن وی و دیگران از ارتکاب مجدد فعل زیان بار و به وجود آوردن صلح و برقرار کردن اخلاقی خاص در جامعه است (صفایی و ذاکری نیا، ۱۳۹۴).

قلمرو مسئولیت مدنی

مسئولیت مدنی در معنای اعم خود دو معنی را ارائه می‌دهد که عبارت‌اند از مسئولیت قراردادی یا ارادی و مسئولیت قهری یا غیر ارادی که مسئولیت قراردادی در نتیجه اجرا نکردن تعهدی که از عقد ناشی شده است به وجود می‌آید، کسی که به عهد خود وفا نمی‌کند و بدین وسیله باعث اضرار به طرف مقابلش می‌شود باید از عهده خسارتی که بار آورده است برآید و مسئولیت قهری یا غیر قراردادی، وظیفه ای است که قانون در اثر انجام یا خودداری از انجام عملی مستقیماً بر عهده شخص قرار می‌دهد بدون اینکه مبنای آن با قصد انشاء محقق شده باشد مانند مسئولیتی که در اثر اتلاف مال غیر بر عهده متلف ثابت می‌گردد (شهیدی و یزدانین، ۱۳۷۹).

مبنای مسئولیت مدنی

مبنای مسئولیت مدنی دولت برای جبران خسارت با توجه به قلمروی مسئولیت مدنی اعم از قراردادی و غیر قراردادی متفاوت می‌باشد. در باب قلمرو مسئولیت قراردادی دولت باید گفت که عده ای از حقوقدانان معتقدند که بین دولت و ملت یک قرارداد اجتماعی وجود دارد که طبق آن مهمترین وظیف دولت تامین امنیت است و اگر در اثر تقصیر دولت زبانی به شهروندان وارد شود دولت باید جبران نماید و عده ای دیگر نیز بر این باورند که بین دولت و ملت یک قرارداد ضمنی وجود دارد بدین صورت که شهروندان باید سالانه به دولت مالیات بپردازند و در مقابل دولت باید در مقابل خسارات از شهروندان حمایت کند.

همچنین در حوزه قلمروی مسئولیت غیرقراردادی دولت باید گفت که نظریات متعددی وجود دارد که می‌توان طبق آن دولت را مسئول جبران خسارت دانست که مهمترین آنها عبارت است از: نظریه تقصیر.

نظریه تقصیر

طبق حقوق ایران از واژه تقصیر مفهوم تعدی و تفریط استنباط می‌شود (بجنوردی، ۱۳۷۱). تعدی بدین معناست که شخص فعلی را که ترک آن لازم است را انجام دهد و تفریط ترک فعلی است که فعلش لازم و ضروری است (مکارم شیرازی، ۱۴۱۶).

عده‌ای از دکترین حقوقی نیز معتقدند که تقصیر عبارتست از هر فعل یا ترک فعلی که مغایر با قوانین و مقررات کشور، عرف یا قرارداد باشد (درویدیان، ۱۳۸۴).

علی‌رغم تعاریفی که از مفهوم تقصیر ارائه شده است باید گفت که برای تعریف تقصیر باید به اهداف و کارکردهای حقوق مسئولیت مدنی توجه نمود فلذا با توجه به آنکه هدف مسئولیت مدنی بر خلاف مسئولیت کیفری مجازات زبان زننده و مقصر نیست تا به دنبال شرایط جسمی و روحی وی باشیم بنابراین می‌توان ذکر کرد که در مسئولیت مدنی ملاک تقصیر معیاری نوعی می‌باشد نه شخصی. این نظریه برای اولین بار در حقوق کشور فرانسه مطرح شد که شورای حل اختلاف این کشور بیان کرد موردی که می‌تواند برای شخص مسئولیت را به بار آورد احراز رابطه تقصیر و رابطه‌ی علیت بین تقصیر شخص و ضرری است که به زیان دیده وارد شده است که از این حیث هیچ تفاوتی فی مابین دولت و اشخاص حقیقی نمی‌باشد و شخص زیان دیده می‌تواند با اثبات رابطه سببیت مزبور جبران خسارت نماید (سرتیپ زاده و غفاری، ۱۳۹۷).

بنابراین مطابق با نظریه تقصیر در موردی برای شخص حقیقی مسئولیت بار می‌شود که وی خطا یا تقصیری را مرتکب شده باشد (بهرامی احمدی، ۱۳۹۷) و همچنین در موردی برای دولت مسئولیت بار می‌شود که در انجام وظایف خود مرتکب تقصیر شده باشد و وظایف و تکالیف خود را نسبت به ملت در جهت دفاع از حقوق فردی و اجتماعی ایشان و جلوگیری از ورود ضرر جسمانی و مالی به ایشان ناقص انجام دهد (سرتیپ زاده و غفاری، ۱۳۹۷).

همانطور که در بخش قبل ذکر شد دولت ایران در راستای کنترل پاندمی کووید-۱۹ و جلوگیری از شیوع آن اقداماتی انجام دادند اما به گفته کارشناسان در مواردی دچار تقصیر شدند که تمام آن اقدامات را بی اثر نمود و منجر به مرگ صدها هزار نفر از هموطنانمان گردید از جمله آن تقصیرات می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

عدم کنترل و ممنوعیت به موقع مرزهای هوایی خصوصا با کشور چین؛

عدم اطلاع رسانی سریع از ورود و شیوع این ویروس به کشور؛

عدم کنترل و چاره جویی موثر برای کنترل این ویروس (مظفری و میرزایی مقدم، ۱۳۹۷).

مبانی مسئولیت مدنی در فقه امامیه

قاعده نفی ضرر: قاعده لاضرر و لاضرار از مهمترین قواعد فقهی است بدین معنی که در اسلام هیچ ضرر و اضراری وجود ندارد. این قاعده از دیرباز وجود دارد که هر شخصی به دیگری ضرر و آسیبی بزند باید آنرا جبران نماید مگر در مواردی که اضرار به غیر به حکم قانون باشد یا ضرری که به شخصی وارد شده است ناروا و نامتعارف جلوه نکند. در حقوق امروزه نیز این قاعده مبنای مسئولیت مدنی است (تقی زاده و هاشمی، ۱۳۹۳).

قاعده اتلاف: از دیگر قواعد مهم فقهی در حوزه مسئولیت مدنی می‌توان به قاعده اتلاف اشاره نمود بدین توضیح که چنانچه شخصی بدون اذن دیگری مال وی را تلف کند و متلف قصد احسان نداشته باشد در این صورت متلف ضامن مثل یا قیمت (بدل) است و باید آنرا به صاحبش مسترد نماید که خود به دو قسمت یکی اتلاف بالمباشره و دیگری اتلاف بالتسبیب تقسیم میشود (بهرامی احمدی، ۱۳۹۷) قاعده اتلاف مورد اتفاق نظر همه فرقه های اسلامی است و آنرا از ضروریات دین اسلام دانسته اند (بجنوردی، ۱۳۸۶).
قاعده تحذیر: طبق این قاعده اگر شخصی در مورد خطر کاری که شخص دیگری قصد انجام آنرا دارد هشدار لازم را به وی بدهد ولی شنونده به هشدار وی اعتنایی نکند و به سبب آن عمل، جنایتی رخ دهد و در نتیجه ضرر و آسیبی به وی وارد شود هشدار دهنده ضامن نیست.

بنابراین برای رفع مسئولیت هشدار دهنده سه شرط لازم است:

۱. هشدار موثر و قابل اثبات باشد؛

۲. طرف زیان دیده هشدار را شنیده باشد؛

۳. امکان فرار برای زیان دیده وجود داشته باشد.

بنابراین مفهوم مخالف این قاعده مسئولیت مدنی و کیفری فرد در صورت عدم اطلاع رسانی است (بهرامی احمدی، ۱۳۹۷).

ارکان مسئولیت

مبنای مسئولیت هرچه باشد برای تحقق مسئولیت در همه حال وجود سه عنصر: ۱. وجود ضرر ۲. ارتکاب فعل زیان بار ۳. رابطه سببیت بین فعل شخص و ضرری که وارد شده است، ضرورت دارد.

وجود ضرر:

ضرر در لغت به معنای گزند، زیان و تنگی آمده است (عمید، ۱۳۷۵) همچنین مرحوم نائینی درباره ضرر گفته است که ضرر عبارت است از فوت آنچه که انسان واجد است خواه نفس باشد خواه عرض یا مال یا جوارح باشد (نائینی، ۱۳۷۳).
وجود ضرر، بنای مسئولیت مدنی را شکل می‌دهد چرا که هدف اصلی مسئولیت مدنی، مجازات خطاکار نیست بلکه جبران ضرر و رفع خسارت زیان دیده است (بادینی، ۱۳۸۴) بنابراین اولین رکن و طرح دعوی مسئولیت مدنی، اثبات ورود ضرر توسط خواهان (زیان دیده) است.

اگرچه در قانون مدنی از ضرورت وجود ضرر برای تحقق مسئولیت مدنی اشاره‌ای نشده است که به دلیل بدیهی بودن آن است ولی در قوانین دیگر از جمله ماده ۷۲۸ قانون سابق آیین دادرسی مدنی و ماده ۵۲۰ آیین دادرسی مدنی از ضرر و ضرورت جبران ضرر نام برده شده است (بهرامی احمدی، ۱۳۹۴).

فعل زیان بار:

در زندگی اجتماعی آمیزه‌ای از سود و ضرر است بدین توضیح که هرکس نفعی می‌برد به گونه‌ای باعث ضرر دیگران می‌شود ولی این ضررها باعث ایجاد مسئولیت نمی‌کند.

یکی از ارکان مهم اقامه دعوی مسئولیت مدنی، وجود فعل زیانبار است. این فعل زیانبار می‌تواند هم مثبت و هم منفی باشد و به صورت حقوقی و یا مادی جلوه می‌کند (یزدانیان، ۱۳۸۶).

رابطه سببیت بین وجود ضرر و ارتکاب فعل زیان بار:

رابطه سببیت حلقه پیوند میان فعل زیان بار و وجود ضرر است. به این معنی که باید محرز شود که بین وجود ضرر و عمل زیان‌بار رابطه سببیت وجود دارد به عبارتی باید احراز شود که ضرر از آن عمل ایجاد شده است.

مستندات حقوقی مسئولیت مدنی دولت

مستندات مرتبط در قوانین و مقررات بین المللی:

میثاق بین المللی مربوط به حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی؛ که در تاریخ ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید و در کشورمان نیز به عنوان قانون اجازه الحاق دولت ایران به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی در تاریخ ۱۳۵۴/۲/۱۷ تصویب گردید.

مطابق بند ۱ و ۲ ماده ۱۲ میثاق بین المللی دولت‌های عضو این میثاق باید حق هر کس را به تمتع از بهترین حال سلامت جسمی و روحی ممکن الحصول به رسمیت شناسند و اقدامات مقتضی را جهت پیشگیری و معالجه بیماری‌های همه گیر اتخاذ نمایند.

اساسنامه سازمان بهداشت جهانی؛ که ایران نیز عضو آن است و در کشورمان به عنوان قانون اجازه الحاق دولت ایران به سازمان بهداشت جهانی در تاریخ ۱۳۲۷/۳/۱ تصویب گردید.

مطابق بند (ز) ماده ۲ این اساسنامه از جمله وظایف این سازمان می‌توان به تقویت و توسعه اقدامات در جهت رفع امراض ساریه و غیر ساریه اشاره نمود.

مستندات مرتبط در قوانین و مقررات داخلی:

قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور؛ که در تاریخ ۱۳۸۷/۲/۳۱ به تصویب رسید.

مطابق ماده ۱ این قانون می‌توان این ویروس را نوعی بحران دانست که طبق ماده ۲ همان قانون برای مرتفع ساختن این بحران باید اقدامات لازم با هدف تامین رفاه نسبی مردم و نجات جان و مال ایشان و جلوگیری از گسترش خسارات انجام شود و مطابق ماده ۱۲ قانون مذکور به دولت اجازه داده شده است که در صورت رخداد حوادث ناگهانی و غیرقابل پیش بینی یک و دو دهم درصد از بودجه عمومی هر سال را از محل افزایش تنخواه گردان تامین کند تا به صورت اعتبارات خارج از شمول با پیشنهاد شورای عالی و تایید رییس جمهور هزینه گردد.

مطابق بند (و) از **سرفصل نخست مصوبه ۱۵۸۱۴/۲۷/۴/الف ش مورخ ۱۳۸۵/۷/۵ وزارت کشور؛** به صراحت بیان شده است که پرداخت خسارت به اشخاص حقیقی در اثر اغتشاشات و بحران‌ها از تکالیف دولت می باشد (زرگوش، ۱۳۸۹).

قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی به دولت؛ در تاریخ ۱۳۹۳/۱۲/۴ به تصویب رسید.

مطابق بند (م) ماده ۲۸ قانون مذکور به دولت اجازه داده شده است، به منظور پیش آگاهی، پیشگیری، امداد رسانی، بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده از حوادث غیرمترقبه از جمله ... بیماری‌های همه گیر انسانی و دامی و حیات وحش ... تن خواه گردان موضوع ماده ۱۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰ را به سه درصد و اعتبارات موضوع ماده ۱۲ قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور مصوب ۱۳۸۷ را به دو درصد افزایش دهد. اعتبارات مذکور با پیشنهاد وزارت کشور و تأیید سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (ظرف مدت ده روز) و تصویب هیئت وزیران قابل هزینه است. از ابتدای سال ۱۳۹۵ بخشی از اعتبارات مذکور به ترتیب و میزانی که در قوانین بودجه سنواتی تعیین می شود، به صورت هزینه ای و تملک دارایی‌های سرمایه ای به جمعیت هلال احمر و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اختصاص می یابد تا در جهت آمادگی و مقابله با حوادث و سوانح هزینه گردد.

اکنون بعد از ذکر این مباحث متوجه شدیم که دولت با توجه به قوانین داخلی و خارجی و همچنین با توجه به اهداف قانون مسئولیت مدنی باید جبران خسارت نماید و در این قسمت به روش‌های جبران خسارت دولت می‌پردازیم.

روش‌های جبران خسارت

شیوه‌های جبران خسارت در حقوق مسئولیت مدنی بر اساس اهداف مسئولیت مدنی تعیین می‌گردد که این شیوه‌ها عبارت‌اند از جبران عینی و جبران معادلی که هر کدام اشکال خود را دارند. در قلمرو مسئولیت قراردادی و غیر قراردادی شیوه‌های متعددی برای جبران خسارت وجود دارد (صفایی و ذاکری نیا، ۱۳۹۴) اما همواره نیز امکان پذیر نیست و باید برای جبران خسارت به روش‌های دیگر متوسل شد؛ مانند ضررهای جسمانی که قاعدتا نمی‌شود آنها را به صورت عینی جبران نمود، زیرا بازگرداندن جسم قطع یا ناقص شده امکان پذیر نیست و دریافت دیه و غرامت از مرتکب تنها راه حل خواهد بود (حاجی عزیزی، ۱۳۸۰).

جبران عینی (اعاده وضع سابق زیان دیده) از مهمترین و کامل ترین شیوه های جبران خسارت در حقوق مسئولیت مدنی می باشد که در هر دو قلمروی مسئولیت مدنی کاربرد دارد بدین توضیح که زیان به نحوی جبران شود که گویی از ابتدا زیانی وارد نشده است (کاتوزیان، ۱۳۸۳) که به دو صورت مادی و حقوقی نمایان می شود، جبران عینی مادی مانند: رد عین مال، خلع ید، بازسازی، از بین بردن منبع زیان، درج عذرخواهی و تکذیب در نشریات عمومی و جبران عینی حقوقی مانند: ابطال سند مجعول، اعاده وضعیت کاری کارگر تعلیقی از کار، لغو اثر از تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی به موجب احکام دیوان عدالت اداری، اعاده به خدمت مستخدمی که غیرقانونی تعلیق یا اخراج شده، برابر احکام دیوان عدالت اداری (صفایی و ذاکری نیا، ۱۳۹۴).

در مورد مفهوم جبران عینی دو نظریه وجود دارد: نظریه اول که ناظر به ایجاد مجدد وضعیت و جایگاهی که پیش از نقض قواعد حقوقی وجود داشته است (مستقیمی و طارم سری، ۱۳۷۷) و نظریه دوم ناظر به پرداخت غرامت است خصوصا در دو فرضی که اولاً در فرضی که جبران عینی خسارت و ضرر گذشته را جبران ننماید و ثانیاً در فرض عدم النفع بدین صورت که جبران خسارت زیان دیده را به جایگاهی اعاده نماید که انگار ضرری وارد نشده است (حاجی عزیز، ۱۳۸۰).

جبران معادلی از رایج ترین شیوه های جبران خسارت در حقوق مسئولیت مدنی است بدین توضیح که زیان زنده میبایست معادل زیان و خسارت ناشی از فعل زیان بار را به زیان دیده پرداخت نماید که پرداخت معادل به دو صورت غیرنقدی و نقدی امکان پذیر است، جبران معادلی نقدی مانند: پرداخت وجه نقد و مستمری و جبران معادلی غیرنقد مانند: دادن مثل و بدل حیلوله (حاجی عزیز، ۱۳۸۰). در اکثر مصادیق اتلاف و تسبیب که تنها راه حل جبران خسارت شیوه معادلی است بدین صورت که معادل آنچه که در اثر فعل زیان بار از دارایی زیان دیده کسر شده باید اضافه گردد تا بدین نحو تا حدودی وضعیت وی با وضعیت سابقش نزدیک شود (حسینی نژاد، ۱۳۷۰).

در حقوق ایران مطابق با ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ تعیین شیوه مناسب جبران خسارت در اختیار قاضی می باشد که طبق این ماده دادگاه میزان زیان و طریقه و کیفیت جبران آنرا با توجه به اوضاع و احوال قضیه تعیین خواهد کرد.

۲-۲- نیوزیلند

نظام حقوقی کامن لا با تشکیل امپراتوری بریتانیا به اکثر کشورهای دنیا از جمله نیوزیلند وارد شد که امروزه یک سوم مردم دنیا در تبعیت این نظام حقوقی می باشند. در حقوق کامن لا منشا اصول حقوقی از قانون نمی باشد بلکه رویه هایی است که در بین محاکم مرسوم و متداول بوده است بنابراین یک حقوق عرفی است. بنابراین تاریخچه مسئولیت مدنی در حقوق کامن لا به سیاست قضایی مرتبط می شود و ریشه در قرن ۱۹ دارد چرا که تا قبل از قرن ۱۹ بحثی حول محور تقصیر نبوده است.

مفهوم مسئولیت مدنی

در این نظام حقوقی مسئولیت آمیزه ای از مفاهیم خطا و تقصیر می باشد که در اصطلاح Torts law نامیده می شود.

هدف مسئولیت مدنی

حقوق مسئولیت مدنی دارای دو هدف اصلی است: ۱. جبران خسارت ۲. پیشگیری و بازدارندگی بدین توضیح که عقیده عمومی بر این است که مسئولیت مدنی معمولا نقش تنبیهی و عبرت آموز ندارد چرا که این هدف توسط حقوق جزا پیگیری می شود اما در حقوق مسئولیت مدنی نیز مواردی بسیار اندک یافت می شود که ممکن است به خسارت تنبیهی حکم داده شود و اینگونه خسارت ها قطعا نقش بازدارنده و عبرت آموز دارند (حاج عزیز، ۱۳۸۰).

مبانی مسئولیت مدنی

در حقوق کشورهای غربی یکی از اساسی ترین شرایط تحقق مسئولیت مدنی خطا یا تقصیر است بدین توضیح که صرفا خساراتی که ناشی از اعمال خطا کارانه باشد قابل جبران هستند. در اواخر قرن ۱۹ همزمان با پدیده ماشینیسم تحولات زیادی در راستای تعدیل

نظریه سنتی خطا صورت گرفت که ثمره‌ی این تحولات آن شد که مسئولیت مدنی از آمیزه‌ی ای از مسئولیت مبتنی بر خطا و مسئولیت بدون خطا تشکیل شد.

در نظام حقوق کامن لا از قرن ۱۳ تا کنون خطاهای مدنی مطابق با اشکال طرح دعوا به نحو متکثر شکل گرفته و فهرست بندی شده اند و این فهرست دائما در حال افزایش است.

پیدایش مسئولیت محض در قرن ۲۰ سبب افزایش کثرت در مبنای مسئولیت مدنی در نظام حقوقی کامن لا شد که از دعوا مشهور Rynald V Fletcher در سال ۱۸۶۸ بر پایه عمد و بی احتیاطی ظهور پیدا نمود بنابراین تا قبل از آن مسئولیت مدنی یا بر مبنای خطای عمدی و یا بر مبنای بی احتیاطی بود (قاسم زاده، ۱۳۸۷).

بنابراین در حال حاضر با توجه به توضیحات فوق و تنوع عنصر روانی، مسئولیت مدنی در حقوق کامن لا سه مینا دارد: ۱. مسئولیت مبتنی بر خطای عمدی ۲. مسئولیت مبتنی بر بی احتیاطی ۳. مسئولیت محض.^۵

روش‌های جبران خسارت

در حقوق کامن لا برای مفهوم خسارت از اصطلاح Damage و برای جبران خسارت از اصطلاح Damages استفاده می‌شود که در مقام جبران ضرر و زیان‌های وارده حکم به پرداخت وجه نقد می‌شود که از این حیث هیچ تفاوتی بین مسئولیت مدنی و نقض قراردادها نمی‌باشد.

در حقوق انگلستان نیز به مانند حقوق ایران برای جبران خسارت از دو روش عینی و معادلی استفاده شده است که در این نظام حقوقی اصل بر جبران خسارت به صورت نقدی می‌باشد در نتیجه جبران بدلی بر جبران عینی ارجحیت دارد (حاج عزیز، ۱۳۸۰). به طور کلی سه روش برای حمایت و جبران خسارت زیان دیدگان از حوادث اعمال می‌شود: ۱. قوانین مسئولیت مدنی ۲. بیمه همگانی (تامین اجتماعی) ۳. بیمه خصوصی.

بخش عظیم جبران خسارات معمولا توسط بیمه تامین اجتماعی صورت می‌گیرد. به عنوان مثال ممکن است شخصی که در یک تصادف آسیب دیده، حق داشته باشد از دولت مبلغی تحت عنوان کمک هزینه درمان دریافت کند که خسارات مربوط به مسئولیت مدنی از پرداخت‌های توسط دولت متمایز است، بدین توضیح که که خسارات مربوط به مسئولیت مدنی تنها در صورت احراز اینکه زیان زننده در وقوع این حادثه مرتکب تقصیر شده، قابل پرداخت می‌باشد، در حالی که پرداخت کمک هزینه‌ها توسط دولت در صورت وقوع یک حادثه و به میزان نیاز برای درمان پرداخت می‌گردد (داراب پور، ۱۳۸۷).

نتیجه گیری

در جریان این معضل جهانی مدیریت کارآمد و دلسوزانه دولت نیوزیلند ثابت نمود که مساحت جغرافیایی و تراکم جمعیت در مقابل تصمیم صحیح دارای اهمیت و ارزش کمتری است و با توجه به تحقیقات تطبیقی از کشور نیوزیلند می‌توان به عنوان یک دولت موفق یاد کرد که از جمله راهکارهای این برتری؛ اقدامات و کنترل کشور نیوزیلند بود که به محض ابتدای اولین نفر آغاز شد و اشراف اطلاعاتی زیادی از مردم خود داشت همچنین مصمم بودن دولت، قانونمندی، اعتماد ملی و شفافیت در عملکرد به دولت نیوزیلند کمک نمود تا شرایط بهتری در این زمینه نسبت به کشور ایران داشته باشد. دولت‌ها توسط توده‌ی مردم انتخاب می‌شوند بنابراین در مقابل ملت تعهدات و وظایفی دارند که این وظایف می‌تواند ناشی از زمامداری و تکالیفی که اشخاص عادی توان اجرای آنرا ندارند باشند فلذا این دولت است که با برخورداری از امکانات لازم توان مقابله و کنترل این اپیدمی را دارد. با توجه به مبنای مسئولیت مدنی همچون نظریه تقصیر و قواعد فقهی همچون قاعده‌ی لاضرر و تحذیر می‌توان دولت را مسئول دانست و رابطه‌ی سببیت بین عملکرد دولت و خسارت وارده به ملت را احراز نمود چرا که دولت‌ها میبایست اموری همچون اعلام سریع بروز این بحران و کنترل مرزهای کشور و برقراری قرنطینه و محدودیت‌ها را اعمال می‌نمودند که از این مهم خودداری ورزیدند و عدالت ترمیمی نیز ایجاد می‌کند که چنین خساراتی که از سوی دولت به ملت وارد می‌شود بدون جبران رها نشود تا قسمتی از آسیب‌های وارده به جامعه ترمیم شود.

⁵ Edwards, Linda, Edwards, Stanly/Kitly Wells, Patricia, (2012) Tort Law, Delmar Cengage Learning.

در هر دو نظام حقوقی برای جبران خسارت از روش‌های معادلی و عینی استفاده می‌شود که این روش با توجه به اهداف و مبانی مسئولیت مدنی انتخاب می‌شود که در نظام حقوقی ایران جبران خسارت به صورت معادلی رواج بیشتری دارد و همچنین با توجه به ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی نیز محاکم با توجه به شرایط و اوضاع و احوال موجود روش مناسب را انتخاب می‌کنند و در نظام کامن لا نیز اصل بر جبران خسارت به صورت وجه نقد است و جبران بدلی بر جبران عینی ارجحیت دارد و در رویه بین الملل نیز جبران خسارت همواره به صورت پرداخت وجه نقد است.

منابع

- السان، مصطفی. (۱۳۹۹). مسئولیت مدنی دولت در قبال بیماری‌های واگیردار (بررسی موردی: کووید-۱۹). فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳، ۲۴۳-۲۱۵.
- بادینی، حسن. (۱۳۸۴). فلسفه مسئولیت مدنی. چاپ ۱، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- بجنوردی، حاج میرزا حسن. (۱۳۸۶). القواعد الفقهیه. جلد ۱، چاپ ۳، تهران: موسسه چاپ و نشر عروج.
- بجنوردی، حاج میرزا حسن. (۱۳۷۱). القواعد الفقهیه، جلد ۲، قم: اسماعیلیان.
- بهرامی احمدی، حمید. (۱۳۹۴). مسئولیت مدنی. چاپ ۳، تهران: نشر میزان.
- بهرامی احمدی، حمید. (۱۳۹۷). قواعد فقه، جلد ۱، چاپ ۲، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- پولادی، مهدی و همکاران. (۱۳۹۹). بررسی مدیریت کارآمد کشورهای مختلف در پاندمی کووید-۱۹. مجله طب دریا، (۲)، ۲۵-۱۸.
- تقی زاده، ابراهیم، هاشمی، سید احمد علی. (۱۳۹۳). مسئولیت مدنی (ضمن قهری). چاپ ۴، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر. (۱۳۹۴). ترمینولوژی حقوق، چاپ ۲۷، تهران: گنج دانش.
- حاجی عزیزی، بیژن. (۱۳۸۰). شیوه‌های جبران خسارت در مسئولیت مدنی و کارایی آنها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه تربیت مدرس.
- حاج عزیزی، بیژن. (۱۳۸۰). روش‌های جبران خسارت در مسئولیت مدنی. دو ماه‌نامه علمی، پژوهش دانشگاه شاهد، شماره ۳۶، ۷۲-۶۳.
- حسینی نژاد، حسین قلی. (۱۳۷۰). مسئولیت مدنی. چاپ ۲، تهران: جهاد دانشگاهی دانشگاه شهید بهشتی.
- داراب پور، مهرباب. (۱۳۸۷). اصول کلی مسئولیت مدنی در سیستم حقوقی انگلستان. فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی، شماره ۴۴ و ۴۵، ۹۹-۶۷.
- درودیان، حسنعلی. (۱۳۸۴). جزوه حقوق مدنی ۴. تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- زرگوش، مشتاق. (۱۳۸۹). مسئولیت مدنی دولت. جلد ۲، چاپ ۱، تهران: انتشارات میزان.
- سرتیپ زاده، رحمت الله، غفاری، مجتبی. (۱۳۹۷). ارکان و شرایط مسئولیت مدنی دولت برای جبران خسارت. کنفرانس ملی اندیشه‌های نوین و خلاق در مدیریت، حسابداری، مطالعات حقوقی و اجتماعی، دوره ۱، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زرقان، موسسه آموزش عالی علامه خویی.
- شفیعی سیف آبادی، محسن، باقری دولت آبادی، علی. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با کرونا و آینده پیش روی آنها. فصلنامه دولت پژوهی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال ۶، شماره ۲۲، ۱۷۵-۱۴۱.
- شهیدی، سید مهدی، یزدانیان، علیرضا. (۱۳۷۹). حقوق مدنی قلمرو مسئولیت مدنی. چاپ ۱، تهران: انتشارات ادبستان.
- صفایی، سید حسین، ذاکری نیا، حانیه. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی شیوه‌های جبران خسارت در مسئولیت مدنی غیر قراردادی. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۲ (۴۵)، ۲۸۳-۲۶۵.
- عمید، حسن. (۱۳۷۵). فرهنگ فارسی. چاپ ۶، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر.
- قاسم زاده، محمد. (۱۳۸۷). مبنای کلی مسئولیت مدنی. چاپ ۵، تهران: نشر میزان.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۳). وقایع حقوقی. چاپ ۷، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- لوراسا، میشل. (۱۳۷۵). مسئولیت مدنی. ترجمه محمد اشتری، چاپ ۱، تهران: نشر حقوقدان.
- مستقیمی، بهرام، طارم سری، مسعود. (۱۳۷۷). مسئولیت بین المللی دولت. چاپ ۱، تهران: دانشکده حقوق دانشگاه تهران.
- مظفری، مصطفی، میرزایی مقدم، مرتضی. (۱۳۹۹). بررسی حقوقی نحوه عملکرد و مسئولیت دولت در جبران ناشی از بحران کووید-۱۹. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳، ۴۱۰-۳۸۵.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۴۱۶ق.ه). القواعد الفقهیه. جلد ۲، قم: مدرسه علی ابن ابی طالب (ع).
- مهرا، نسرين. (۱۳۹۹). مسئولیت دولت در جبران خسارت قربانیان کرونا. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳، ۱۶۳-۱۴۱.
- نائینی، محمد حسین. (۱۳۷۳ق.ه). منیه الطالب. جلد ۲، چاپ ۱، تهران: المکتبه المحمدی.
- یزدانیان، علیرضا. (۱۳۸۶). قواعد مسئولیت مدنی. جلد ۱، چاپ ۱، تهران: نشر میزان.
- Frantzman, Seth, (2020). "Iran's Regime Pushes Antisemitic Conspiracies about Coronavirus", 24 March 2020, Available at: <https://www.cufi.org/irans-regime-pushes-antisemitic-conspiraciesabout-coronavirus>.
- New York Times, (2020). "Iran Reports Its First 2 Cases of the New Coronavirus", 19 February 2020, Available at: Archived from the original.
- The New Yorker, (2020). "How Iran Became a New Epicenter of the Coronavirus Outbreak", from the original on 3 March 2020, Available at: The New Yorker,

Yousefifard M, Zali A, Mohamed Ali K, Madani Neishaboori A, Zarghi A, Hosseini M, et al. Antiviral therapy in management of COVID-19: a systematic review on current evidence. Archives of academic emergency medicine. 2020;8(1):e45.

Ghelichkhani P, Esmaeili M. Prone Position in Management of COVID-19 Patients; a Commentary. Archives of academic emergency medicine. 2020;8(1):e48.

Takian A, Raoofi A, Kazempour-Ardebili S. COVID-19 battle during the toughest sanctions against Iran. Lancet (London, England). 2020;395(10229):1035-6.

Pather N, Blyth P, Chapman JA, Dayal MR, Flack N, Fogg QA, et al. Forced Disruption of Anatomy Education in Australia and New Zealand: An Acute Response to the Covid-19 Pandemic. Anatomical sciences education. 2020;13(3):284-300.

Foley DA, Kirk M, Jepp C, Brophy-Williams S, Tong SYC, Davis JS, et al. COVID-19 and paediatric health services: A survey of paediatric physicians in Australia and New Zealand. Journal of paediatrics and child health. 2020.

Cousins S. New Zealand eliminates COVID-19. Lancet (London, England). 2020; 395 (10235): 1474.

Edwards, Linda, Edwards, Stanly/Kitly Wells, Patricia, (2012). Tort Law, Delmar Cengage Learning.

